

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ՍՏԱԼԻՆԸ ՔՐԴԱԿԱՆ ՖՈԼԿԼՈՐՈՒՄ

Հետհոկտեմբերյան շրջանում քրդական ֆոլկլորը մտավ զարգացման նոր փուլի մեջ: Իր բովանդակությամբ սոցիալիստական և ձևով ազգային այդ նորը սերտորեն կապված է մեր փառապանծ ռեվոլյուցիայի հետ, որը ինչպես բազմաթիվ մեծ ու փոքր ժողովուրդների, այնպես և քուրդ ժողովրդին ազատագրեց ցարական դաժան լծից և նրան տվեց այն, ինչ որ դառեր շարունակ երազել էր նա իր մտավոր ու հոգեկան կյանքի արտահայտիչ տաղանդավոր երգիչների և բանասացների միջոցով:

Քրդական սովետական ֆոլկլորում ամենից առաջ աչքի են ընկնում այն ստեղծագործությունները, որոնք կապված են ամբողջ աշխարհի աշխատավորների մեծ առաջնորդներ Լենինի և Ստալինի կյանքի ու գործունեության հետ: Քրդական սովետական ֆոլկլորը Լենինին ու Ստալինին անվանում է մեծ հայրեր, հարազատ եղբայրներ, ոչ միայն քուրդ ժողովրդի, այլև ողջ աշխարհի աշխատավորների ազատարարներ, անհաղթ դյուցազուններ, չքավոր գյուղացիության և բանվորության հարազատ բարեկամներ:

Քուրդ ժողովուրդը երգում է.

Մենք աշխատում էինք—հարուստներն ուտում¹,
Մենք վառվում էինք ցավից, տանջանքից,
Մեր Սովետներին մեծ շնորհակալությո՜ւն,
Որ մեզ ազատեց նրանց ձեռքերից:

Չեմ մոռանա, չեմ մոռանա,
Լենինի գործը չեմ մոռանա,
Ոչ մի թշնամուց չեմ վախենա,
Լենինի ուղին չեմ մոռանա:

Ե՛կ ՄՈՊՐ-ին օգնենք, աշխարհն ազատենք,
Մեր Սովետներին կռենք, ամբաստենք,
Ցրենք, քամու տանք թշնամիներին,
Երկիրն ազատենք արյունախումբներից:

Չեմ մոռանա, չեմ մոռանա,
Լենինի գործը չեմ մոռանա,

¹ Բոլոր մեջբերումները թարգմանված են բառացի:

Ոչ մի թշնամուց չեմ վախենա,
 Լենինի ուղին չեմ մոռանա:

Այս քայլերգը, որի վերնագիրն է «Լենինի ուղին չեմ մոռանա» և որից մենք միայն մի քանի հատված ենք բերում, ստեղծագործվել է 1924—25 թ. թ., Թբիլիսիում ապրող քուրդ բեռնակիրների մեջ և մինչև այժմ էլ չի կորցրել իր թարմությունն ու այժմեականությունը:

Լենինի նշած ուղին—դա՛ որջ աշխարհի աշխատավորների ուղին է, այդ ուղին ներշնչում է անվախություն, հույս, ոգևորություն, անհաշտ և անողոք պայքար ընդդեմ ամեն մի թշնամու: Լենինը ցարի անթիվ ու անհամար զորքի դեմ կռվելիս՝ գոչում է.

Ստալին, դու իմ եղբայրն լինես,
 Այսօր մահվան կամ ապրելու օրն է,
 Լավ է մեռնել, քան հետ նահանջել,
 Ուժեղդ հավաքի՛ խորտակենք ցարին...

Կռվի տաք պահին դյուցազն Լենինին դյուցազն Ստալինն էր անհրաժեշտ, որ «խորտակենք ցարին»: Այս առումով, կարծես, առաջին երգի շարունակությունն ու լրացումը լինի ստորև բերվածը, որը կոչվում է «Քլամա Լենին ու Ստալին» (Լենինի ու Ստալինի երգը).

Դե, լո, լո, լո, լո, լո¹
 Կտրիճ խմբերը բոլշևիկյան,
 Քոլոզները դրին ու վեր կացան,
 Քշեցին անդուժ ցարի վրա,
 Որ նրա տունն անեն վերան,
 Թընդաց, դըղըդաց աշխարհը բոլոր,
 Դե լո, լո, լո, լո, լո մերխաստ²:

Դե, լո, լո, լո, լո, լո,
 Նրանց առաջից գնում էր Լենին,
 Նրանց առաջից գնում էր Ստալին,
 Կարմիր դրոշակը բռնած ձեռքերին,
 Առաջ էին տանում կարմիր զորքին:
 Կռվի էր գնում աշխարհը բոլոր,
 Դե, լո, լո, լո, լո, լո մերխաստ:

Այսպես է երգում Աշտարակի շրջանի կոլխոզնիկ Թողո Մստեյանը, որը միևնույն ժամանակ հեղինակ է մի շարք այլ նոր երգերի: Այս երգում բնորոշ է այն, որ քուրդ աշխատավորությունը միայնակ ու կզգիացած չէ ներկայացված, այլ, ընդհակառակն, նա՛ միանալով «աշխարհի» բոլոր կռվողների հետ՝ կռվի է գնում «անդուժ ցարի» ու բոլոր շահագործողների վրա:

¹ Թարգմանութ. Սարմենի:

² Քաջ, արի, աղամարդ:

Լենինը և Ստալինը ինտերնացիոնալիզմի նշանաբանն են, մեծագույն հերոսներ՝ հաղթող, անվեհեր:

Լենինը և Ստալինն իրենց անձնվեր, հերոսական պայքարով ազատագրելով ճնշված ժողովուրդներին, տվին նրանց նաև հիմնականը՝ հացը, — գյուղացուն հող, եզն ու կով, բանվորին՝ գործարան:

Նիկոլի գործը շատ զուլում էր,
Գիշեր թե ցերեկ, ծեծ ու տանջանք էր,
Նա ունեւր անթիւ ուժեղ բանտեր,
Բանտերի առաջ՝ շատ ժանդարմներ:

Լենինը չընդունեց այս վատ բանը,
Ստալինը չընդունեց այս վատ բանը,
Մեջտեղից վերցրին էդ Նիկոլին,
Եւ ուրախացաւ ողջ աշխարհը:

Առաջ դովրանը կուլակինն էր,
Նրանց առաջ կար գաթա, հալվա,
Նրանց խմածն էր արաղ ու գինի,
Սև էր չքավոր մարդու հալը:

Աշխատավորի տունը գոմ էր,
Նրա կերածը գարե չոր հաց,
Նրա շապիկը մեշոկից կարած,
Գիշեր ու ցերեկ քրտինքից թաց:

Լենինը չընդունեց այս վատ բանը,
Ստալինը չընդունեց այս վատ բանը,
Հաց, հող, եզն ու կով տվին ռանչավորին
Բոլոր գործարաններ տվին բանվորին:

Այժմ դովրանը բանվոր-գյուղացունն է,
Նրանց տները լիք, երեխաներն առողջ,
Ժողովուրդների մեջ մեծ եղբայրություն,
Կեցցե՛ Սովետական մեր իշխանություն:

Ալագյազի շրջանի Փամի գյուղի բնակիչ, հայտնի սրնգահար Բաստ Բաքրյանի ասած այս երգը, որ նա սովորել է նույն շրջանի Զարջառիս գյուղի կոլսոգնիկ, երգիչ-բանասաց Զալիլ Ռաշոյանից, ընդհանրացած է քուրդ ժողովրդի մեջ, դարձել է ողջ քուրդ ժողովրդի երգը:

Քրդական սովետական Ֆոկլորը երգում է նաև կոլսոգական նոր կենցաղը, նոր, երջանիկ և ունեւոր կյանքը, որը նույնպես սերտ կերպով կապվում է մեր առաջնորդների անունների հետ: Քուրդ երգիչ Ահմե Քալաշյանն ասում է.

Կոլսոգի ուղին մեր մեծ Լենինն ու Ստալինն են նշել,
Լենինի ու Ստալինի անունով կոլսոգ ենք կազմակերպել,

Մեր կոլխոզները լի են, երջանիկ և ունևոր,
Փառք մեր զույգ արևներին՝ Լենինին ու Ստալինին:

Կամ՝

Ո՛վ դու մեր մեծ հայր, Ստալին եղբայր,
Ալազյազի կոլխոզնիկ քո հայրենակցից
Ընդունիր ջերմ, ջերմագին բարև,
Գիտցիր՝ քո անունովն է Հասոն մարդ դառել:

Հասոն էլ մարդ դառավ, կոլխոզնիկ դարձավ,
Սրինգը ձեռքերին նա քեզ է երգում,
Դու մեր արև, անհաղթ Ստալին,
Քո կյանքի համար թող դարը օր լինի, իսկ տարին՝ վայրկյան:

Կոլխոզի կյանքը շատ լավ է, լավ է, լավ,
Կոլեկտիվ ուժը շատ լավ է, լավ է, լավ,
Այս բոլորի համար մենք քեզ ենք պարտական,
Մեր մեծ հայր և կենսատու արև, եղբայր Ստալին:

Լենինը և Ստալինն ամենուրեք գործում են, օգնում ու ոգևորում
ամեն մի ճնշվածի, սովետական երկրում ապրող ամեն մի քաղաքացու:
Ահա ձեր առաջ կանգնած է ազատագրված քրդուհին, որը ռևոլյուցիայից
առաջ ապրանքի էր վերածված՝ ծախվում էր այսպես կոչված «ղալանով»:

Այս երևույթը, որ գալիս էր տոհմատիրական շրջանից, չափազանց
ստորացնում, իրավազրկում էր քուրդ կնոջը, և ահա, որպես քրդուհիների
ազատարարներ, կրկին հանդես են գալիս ճնշված մարդկության մեծագույն
բարեկամները՝ Լենինն ու Ստալինը.

Հին դովրանում կանայք կորած էին,
Ռևոլյուցիան եկավ նրանց ազատեց,
Լենինն ու Ստալինը դեպի քրդուհին դարձան՝
Նա կորած վիճակից ազատություն ստացավ:

Խեղճ քրդուհին ինչքան ուրախացավ,
Դժվար է պատմել մարդկային լեզվով,
Նա հուզմունքից զույգ ձեռքերը երկարեց,
Մուրճն ու մանգաղը իր կրծքով սեղմեց:

Թող երկար ապրեն Լենինն ու Ստալինը,
Քրդուհուս ազատող Լենինն ու Ստալինը,
Լենինի ու Ստալինի պատկերները ձեռքերին,
Արցունքն աչքերին, գոչում է քրդուհին:

Կարդալով քրդուհի Խաղալ Մամոյանի այս սրտառուչ երգի հատված-
ները, իսկույն հիշում ես Ստալինյան Կոնստիտուցիան՝ ազատագրված կնոջ
վերաբերող 122-րդ հոդվածը, որն այնքան մարդկային է, այնքան հուզող
և բուսատու ամեն մի ճնշված կնոջ համար, ով էլ լինի, որտեղ էլ լինի նա:

Ստալինյան Կոնստիտուցիան—դա մեր լայնածավալ երկրի փառքն ու պարծանքն է, դա ազատագրված ժողովուրդների դարավոր իղձն ու ցանկությունն է և հասկանալի է, որ քուրդ ժողովրդի աչք ու ականջ երգիչը չէր կարող այդ չնկատել, չոգևորվել ու անհուն սիրով չոգչունել նրան։

Ա՛յ մայրիկ, տես՝ մի նոր գիրք է դուրս եկել,
 Եթե տեսմ՝ սա ազատությունն է, դու հավատա,
 Եթե տեսմ՝ սա արևն է, դու հավատա,
 Նրա անունն է Ստալինյան Կոնստիտուցիա։

Սովետական Հայաստանում ապրող քուրդ ժողովուրդը երախտապարտ է Լենինին ու Ստալինին, Լենինի ու Ստալինի պարտիային։ Նա ապրում է ամենաերջանիկ ու բերկրալի կյանքով, դարավոր հարեան հայ ժողովրդի հետ ձեռք-ձեռքի տված՝ կառուցում է նորը, սոցիալիստականը։

Սակայն ինչպես ողջ սովետական քաղաքացիների իղձն է, նույնպես և քուրդ ժողովրդի իղձն է, որ բոլոր երկրների ճնշված ժողովուրդներն ազատագրվեն կապիտալիստական ծանր լծից։ Եվ քուրդ անվանի 70-ամյա աշուղ Ահմե Ջուրն իր վերջին պոեմներից մեկում երգում է հովիվ Ուսուրի ու նախրապանի աղջիկ Սազալի սերը։ Թեմուր բեկը բոլոր միջոցները գործադրում է, որպեսզի ինքը տիրանա Սազալին, փորձեր է անում հանգուցն հովիվին սպանելու, սակայն հակառակն է կատարվում, նա ինքը՝ Թեմուր բեկն Ուսուրի ու Սազալի ձեռքով սպանվում է և նույն Ուսուրն ու Սազալը փախչում, գալիս են այնպիսի երկիր, ուր ոչ աղա կա, ոչ բեկ, այդ երկիրը կոչվում է Ստալինյան ազատագրված երկիր։

Լենինն ու Ստալինը մեծագույն ժողովրդական դյուցազուններն են, նրանցով է զարդանում քրդական դյուցազներգական ֆոլկլորը։ Այսօր ամեն մի քուրդ երգչի մեծագույն իղձն է՝ չքավականանալ եղածով, այլ տալ ավելի բարձր գեղարվեստական գործեր՝ կապված մեր դարաշրջանի մեծագույն առաջնորդների՝ Լենինի ու Ստալինի անմահ կերպարների հետ։